

СЪДЕБНА И ИЗВЪНСЪДЕБНА МЕДИАЦИЯ – ЕТАПИ В ПРОЦЕДУРАТА

Албена Пенова

СНЦ „Българска асоциация за медиация“

JUDICIAL AND OUT-OF-COURT MEDIATION - STAGES IN THE PROCEDURE

Albena Penova

NGO „Bulgarian Association for Mediation“

Резюме: Създаването и работата на съдебни центрове по медиация се регламентира нормативно за първи път у нас с направените промени на Закона за медиацията (ЗМед)¹. Със законовите промени се създава Глава шеста „Медиация по висящи съдебни дела“ (Нова глава – ДВ, бр. 11, 2023 г., в сила от 01.07.2024 г.). Новата правна уредба се отнася до провеждане на процедурите по медиация в съдебен център, включително изискванията за вписване на медиатори в списъците на медиаторите към съдебните центрове, които ще се водят при окръжните съдилища. Законите промени поставят въпроси относно спецификата на процедурата по медиация, последиците за висящите съдебни дела от насочването към процедури по медиация в съдебните центрове, както и за възможностите за провеждане медиация в извънсъдебни центрове. Познаването на медиацията като процес, преминаващ през определени последователни етапи, е необходима част от нейното разбиране и прилагане.

Ключови думи: *медиация, етапи на процедурата, съдебни центрове за медиация, извънсъдебни центрове за медиация*

Abstract: The formation and work of judicial mediation centers is regulated by law for the first time in our country with the changes made to the Mediation Act (MAct). The legal changes create Chapter Six „Mediation in Pending Court Cases“ (New Chapter – SG No. 11 OF 2023, effective July 1, 2024). The new legislation concerns the conduct of mediation procedures in a judicial center, including the requirements for the entry of mediators in the lists of mediators at the judicial

¹ Закон за медиацията. // Обн. ДВ, бр. 110 от 17 декември 2004 г., изм. ДВ, бр. 86 от 24 октомври 2006 г., изм. ДВ, бр. 9 от 28 януари 2011 г., изм. ДВ, бр. 27 от 1 април 2011 г., изм. и доп. ДВ, бр. 77 от 18 септември 2018 г., изм. ДВ, бр. 17 от 26 февруари 2019 г.).

centers, which will be held at the District Courts. The legal changes raise questions about the specifics of the mediation procedure, the consequences for pending court cases of referral to mediation procedures in judicial centers, as well as the possibilities for conducting mediation in out-of-court centers. Knowing about mediation as a process passing through certain successive stages is a necessary part of its understanding and application.

Key words: *mediation, stages of the procedure, judicial mediation centers, out-of-court mediation centers.*

Въведение

Организацията на медиацията се урежда в ЗМед, като процедурата може да се провежда от физически лица, които имат възможност и да се сдружават за осъществяване на дейността². До въвеждането на нормативните промени и създаването на правен регламент за провеждане на процедура по медиация в съдебен център, медиация по висящи съдебни дела може да се провежда както от индивидуални медиатори, така и от различни обединения на медиатори, наричани центрове по медиация, създадени към съдилищата или към различни правни субекти – търговци, сдружения и др. Първият съдебен център за медиация – Центърът за спогодби и медиация при СРС и СГС, например е създаден по проект „Медиацията – вашето решение“, финансиран от Фонд „България“ на Американската агенция за международно развитие и German Marshal Fund чрез Балканския тръст за демокрация и работи от началото на 2010 г.³ В последствие са създадени центрове за медиация към други районни, окръжни, апелативни и административни съдилища, като центровете за медиация в съдебен район Варна – създадени към Районен съд – Варна⁴, Окръжен съд – Варна⁵ и Административен съд – Варна⁶; Центъра за медиация към Окръжен съд – Бургас и Районен съд – Бургас⁷ и Центъра за медиация към Апелативен съд – Бургас⁸, Центъра за медиация

---

² ЗМед, чл. 4.

³ <https://srs.justice.bg/bg/12656>.

⁴ <https://varna-rs.justice.bg/bg/5570>.

⁵ <https://varna-os.justice.bg/bg/3016>.

⁶ <https://varna-adms.justice.bg/bg/373>.

⁷ <https://burgas-os.justice.bg/bg/2926>.

⁸ <https://burgas-as.justice.bg/bg/2226>.

към Окръжен съд – Пловдив⁹; Центъра за медиация към РС – Сливен и ОС – Сливен¹⁰, Центъра по медиация към Окръжен съд – Велико Търново¹¹, Центъра за медиация към Окръжен съд – Враца¹², Центъра за медиация към Окръжен съд – Добрич и Районен съд – Добрич¹³, Центъра за медиация към Административен съд – Добрич¹⁴, Центъра за медиация към РС – Перник и Окръжен съд – Перник¹⁵. Създадени са центрове за медиация и към арбитражни съдилища – Център за медиация към Арбитражен съд при БТПП¹⁶, Център за медиация към Арбитражен съд при БСК¹⁷. Създадени са и други центрове за медиация, като например Общински център по медиация в Район „Средец“ – София¹⁸, Център ПАМБ¹⁹(Професионална организация на медиаторите в България), Център за медиация при БАМ (Българска асоциация за медиация)²⁰ и др.

Дейността на всички, създадени досега съдебни и извънсъдебни центрове, се определя от собствените им правила, основани на сравнително пестеливата правна уредба по този въпрос, съдържаща се в ЗМед и Наредбата по чл. 8 ал. 4 от ЗМед²¹. Официална статистика и отчитане на проведените медиации в отделните центрове не се водят от Министерството на правосъдието или друг централен орган, поради което общата картина на прилагането на медиацията за цялата страна не може да се види все още. Липсата на обобщени статистически данни се отнася и до провежданите медиации от извънсъ-

⁹ <https://plovdiv-os.justice.bg/bg/news5/12547>.

¹⁰ <https://sliven-rs.justice.bg/bg/11046>.

¹¹ <http://www.vss.justice.bg/page/view/105668>

¹² <https://vratsa-os.justice.bg/bg/3206>

¹³ <https://dobrich-os.justice.bg/bg/18353>

¹⁴ <https://dobrich-adms.justice.bg/bg/18319>

¹⁵ <https://pernik-os.justice.bg/bg/15940>

¹⁶ <https://www.mediation.bcci.bg/>

¹⁷ <https://arbitration.bia-bg.com/>

¹⁸ <https://nam-bg.org/общински-център-по-медиация-в-район-ср/>

¹⁹ <https://www.pamb.info/tzentar-pamb/mediatziya>

²⁰ <https://bambg.bg/>

²¹ Наредба №2 от 15 март 2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора, в сила от 27.04.2007 г., издадена от министъра на правосъдието, обн. ДВ, бр. 26 от 27 март 2007 г., изм. ДВ, бр. 29 от 8 април 2011 г., изм. ДВ, бр. 100 от 15 декември 2017 г., изм. и доп. ДВ, бр. 15 от 21 февруари 2020 г.

дебните центрове и отделните медиатори. С нормативното уреждане на съдебните центрове се създават единни правила за провеждането на медиация по висящите съдебни дела. Въвеждането на изискване медиациите по висящи съдебни дела да започват само в съдебните центрове води до промяна в досега действащия начин на насочване на страните към медиация по време на съдебен процес, като се определят три възможни подхода – чрез задължаване и препращане за провеждане на първа медиационна среща²², чрез напътване към медиация от съда²³ или по инициатива на страните.²⁴ Въвеждането на норми за провеждане на медиация в съдебните центрове е предпоставка за създаване на единни правила и за дейността на извънсъдебните центрове, където може да се провежда медиация.

Това, което трябва да се знае за целите на провеждането на всички процедури по медиация както в съдебни, така и в извънсъдебни центрове, а също и при провеждане от самостоятелно практикуващи медиатори, е какво представлява процедурата по медиация. Процедурата по медиация като процес, състоящ се от етапи, провеждани в строго определена последователност от обучени медиатори, които имат знания и умения за прилагане на специфичните медиаторски техники, е еднаква по своята същност, независимо къде се провежда. Въвеждането на различен регламент за препращане, напътване или инициране на медиация, определянето на различни срокове за провеждане на първата медиационна среща и за изразяване на желание от страните за продължаване на започнала процедура по медиация в случаите на медиация по висящи съдебни дела не променя по същество алгоритъма за провеждане на медиацията.

Изложение

Преди да се направи анализ на новата правна уредба, отнасяща се до провеждане на медиация в съдебните центрове, трябва да се очертаят накратко основните характеристики на медиацията като един от извънсъдебните способности за решаване на спорове, на необходимостта от нейното популяризиране и разпознаване като работеща алтернатива на съдебните производства и на резултатите от прилага-

---

²² Чл. 19 ЗМ; чл. 140а и чл. 140б ГПК, в сила от 01.07.2024 г.

²³ Чл. 140 ГПК.

²⁴ Чл. 19 ал. 2 ЗМед.

не на законодателните инструменти в рамките на ЕС относно медиацията. Този анализ е необходим, за да се очертае рамката, в която ще се случва съдебната медиация и в която ще работят извънсъдебните центрове за медиация, и в която ще е необходимо да се създават работещи механизми за създаване на положителна обществена нагласа към прилагането на медиацията.

1. Медиацията като алтернативен способ за решаване на спорове – основни характеристики

Медиацията се разпознава като способ за решаване на спорове извън съда в много страни и техните правни системи както в рамките на ЕС, така и по целия свят. Легалната дефиниция за медиацията съгласно българския ЗМед се съдържа в чл. 2: „Медиацията е доброволна и поверителна процедура за извънсъдебно разрешаване на спорове, при която трето лице – медиатор, подпомага спорещите страни да постигнат споразумение“. Определението на медиацията, дадено в чл. 3 на Директивата за медиацията²⁵, е: „медиация“ означава структурирана процедура, независимо от нейното наименование или начина на позоваване, при която две или повече спорещи страни се опитват сами, на доброволни начала, да постигнат споразумение за разрешаване на спора между тях с помощта на медиатор. Тази процедура може да бъде започната от страните, предложена или разпоредена от съд или предвидена от законодателството на държава членка.“ Фокусът в определенията за медиацията е в постигане на споразумение по спорните въпроси от страните. Ролята на медиатора е да им помага в този процес. Централната роля на страните се отнася към принципа „доброволност“ на медиацията, който е посочен както в актове за медиацията от наднационални ниво в рамките на ЕС, така и в националното ни законодателство. Така например принципът е изведен още в преамбюла на Директивата за медиацията:

„(13) Медиацията, предвидена в настоящата директива, следва да е доброволна процедура, в смисъл че страните сами отговарят за процедурата и могат да я организират както пожелаят и да я прекратят по всяко време. Въпреки това съгласно националното право след-

---

²⁵ Директива 2008/52/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 май 2008 година относно някои аспекти на медиацията по граждански и търговски въпроси (наричана Директивата за медиацията).

ва да е възможно съдилищата да определят срокове за процедурата по медиация. Освен това съдилищата следва да могат да насочат вниманието на страните към възможността за медиация винаги, когато е уместно.“

В издадения от Европейската комисия за ефективност на правосъдието (СЕРЕЈ) Европейски наръчник за законодателство в медиацията²⁶, приет на 32-то пленарно заседание на СЕРЕЈ – Страсбург, 13 и 14 юни 2019 г., който съдържа препоръки за изготвяне на закони за медиацията в страните – членки на ЕС, отнасящи се и до измененията на съществуващи закони, принципът „доброволност“ е предмет на Глава V „Процес на медиация“, т. 5.4.2:

„а) Следва да се установи, че процесът на медиация е доброволен, когато свободната воля на страните е преобладаващ принцип. Това не противоречи на задължителното участие в първоначална сесия за медиация, тъй като последното не може да предполага задължително изискване за уреждане.

б) Следва да се забрани на медиаторите или публичните органи да принуждават страните към споразумение или да приемат обвързващо решение за страните относно резултата от медиацията.

в) Следва ясно да се установи кои разпоредби не са задължителни и ще се прилагат само при липса на споразумение напротив от страните.

г) Следва да се изисква от страните да се споразумеят писмено, ако желаят да дерогират незадължителните процедурни разпоредби.“

Наред с правните дефиниции и насоките за изготвяне на законодателство в медиацията, същността на процедурата може да се разкрие от гледна точка на количествени и качествени показатели. Сред „количествените“ са: спестеното време и по-малките разходи в сравнение със съдебния процес. Отличителните характеристики, произтичащи от същността на процедурата по медиация и нейните възможни резултати съставляват „качествените“ параметри.²⁷ Последните се проявяват във възможността чрез процедурата по медиация страните да се обърнат към себе си и да променят гледната точка за взаимоотношенията си, да се включат по-активно в процеса на намиране на решение на спора, да подобрят комуникацията си и да имат възможност да обсъдят не само видимите спорни въпроси, а всички обстоятелства, които могат да помогнат за разрешаването

²⁶ <https://rm.coe.int/cepej-2019-9-en-handbook/1680951928>.

²⁷ Howard, A. (2021) Kluwer Law International B.V. The Netherlands, p. 3.

им. Последниците от успешно проведени медиации, изразени чрез „качествения“ параметър – последици от процедурата, включват възможност за постигане на споразумения като резултат от съвместните усилия на страните и с договорености, удовлетворяващи ги в максимална степен. Всички тези аспекти съставляват същността на медиацията като различен способ за комуникация и разрешаване на спорове – способ, различен от воденето на преговори, от даването на правни съвети от юристи, от съдебния процес.

2. Приложение на медиацията в България – необходимост от популяризиране и законодателни промени след 2011 г.

Възможността за разрешаване на правни и неправни спорове чрез медиация е законодателно уредена с приемането на ЗМед през 2004 г. Последващите изменения в българското законодателство²⁸, отнасящи се до медиацията, са направени заради изискването всяка държава – членка на Европейския съюз (ЕС), да въведе закони, подзаконови и административни разпоредби, съобразени с Директивата за медиацията, преди 21 май (датата на одобряването ѝ от Европейския парламент) 2011 г. Директивата за медиацията е най-значимият акт за развитието на медиацията на ниво ЕС. Основните ѝ разпоредби са относно възможността съдилищата да предлагат пряко на страните медиация (член 5), гарантирането на поверителния характер (член 7), изпълняемостта на споразумения, постигнати чрез медиация (член 6), както и последиците на медиацията за давностните срокове (член 8). Последните изменения на ЗМед и ГПК, изразяващи се в нормативното регламентиране на медиацията, провеждана в съдебни центрове, и въвеждането на задължение за провеждане на медиационни срещи в предвидени от закона случаи, са в резултат на установената необходимост от повишаване ефективността на съдебната власт и от нов подход за популяризиране на медиацията, която може да предостави по-икономични като време и ресурси алтернативи на гражданите и бизнеса за решаване на спорове²⁹. Един от мотивите за законодателни промени е констатираното незадоволително актуално състояние на медиацията като прилаган спо-

²⁸ Чл. 7 ЗМ, чл. 166, чл. 140 ал. 3, чл. 321 ал. 2 ГПК (последната разпоредба е отменена със ЗИДЗМед, ДВ, бр. 11/2023г., в сила от 01.07.2024 г.).

²⁹ <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=7136> – мотиви към Проекта на Закон за изменение и допълнение на ЗМ, обявени в Портала за обществени консултации на МС заедно със законопроекта.

соб за разрешаване на спорове, въпреки приетия ЗМед още през 2004 г. и създадената практика по неговото прилагане. Анализът на мотивите за извършените законодателни промени показва позоваване предимно на разгледаните по-горе, т.нар. „*количествени*“ показатели, характеризиращи медиацията. Повишаването на доверието към медиацията и създаването на правна култура, основана на повишената информираност за медиацията, може да се разгледат като аспект на „*качествените*“ показатели в смисъл на информираност за възможните последици от проведена процедура и на активно включване на страните в процеса на намиране на решение. За да може провеждането на медиация в съдебните центрове да отговори на необходимостта от подобряване и по двете групи показатели и така да се популяризира повече този способ за разрешаване на спорове, е необходимо да се спазват стриктно принципите на медиацията, етапите на процедурата и процедурните и етичните правила за поведение на медиаторите, като същото изискване се отнася и до всички медиационни процедури, провеждани извън съда. Медиацията по висящи съдебни дела, регламентирана в новата Глава шеста на ЗМед, ще се различава от всички останали процедури по медиация само по приложното поле³⁰, инициране и срокове за провеждане и продължителност на първа медиационна среща³¹, срок за продължаване на медиацията извън съдебния център³², форма на споразумението, постигнато в процедурата³³ (само писмена за споразуменията при съдебна медиация, за разлика от формата, определена по желание на страните – писмена, устна или с нотариална заверка на подписите, съгл. чл. 16 ЗМед за всички останали случаи). Изискванията за включване на медиаторите в списъците на медиатори, които ще се водят към окръжните съдилища, таксите за съдебния център и разностките за процедурите по медиация са предмет на подзаконова уредба³⁴.

Принципите на процедурата по медиация, провеждането ѝ като последователност от действия на страните и медиатора и всички останали въведени изисквания от съществуващата досега нормативна уредба³⁵ са едни и същи за всички процедури по медиация – съдебни и извънсъ-

---

³⁰ Чл. 19 ЗМ, вр. с чл. 140а ГПК – висящи съдебни дела.

³¹ Чл. 22ЗМ, чл. 140б, ал. 3 ГПК.

³² Чл. 140б, ал. 3 ГПК.

³³ Чл. 24, ал. 1 ЗМ.

³⁴ Чл. 25 ЗМ – Наредба, приета от Висшия съдебен съвет.

³⁵ ЗМ и Наредбата по чл. 8 ЗМ.

дебни. За да се популяризира медиацията чрез регламентирани възможности за задължаване на страните от съда да участват в първа медиационна среща, е необходимо да има разбиране по въпроса противоречи ли това задължаване на принципа доброволност, регламентиран в чл. 5 ЗМед: „Страните имат равни възможности за участие в процедурата по медиация. Те участват в процедурата по своя воля и могат по всяко време да се оттеглят“, така както е въведен в актовете относно медиацията на ниво ЕС и така както представлява неизменна част от същността на медиацията. Анализът на законодателната уредба на медиацията в съдебните центрове за медиация и съпоставянето на медиацията в съдебните и извънсъдебните центрове може да се извършва от гледна точка на спецификата в организацията на центровете и изискванията за включване на медиатори при един общ фундамент, какъвто са етапите от процедурата на медиация и принципите на медиацията, които трябва да се спазват през целия процес на нейното осъществяване – от иницирането, през провеждането на медиационните срещи, до евентуалното постигане на споразумение.

3. Законодателните инструменти в рамките на ЕС относно медиацията – предпоставка за последните законодателни промени в България

Необходимостта от създаване на нова правна рамка за медиацията в рамките на ЕС, която да развие ефективното прибягване до медиация по граждански, семейни, наказателни и административни въпроси, е изведена в доклада „Въздействието на Насоките на Европейската комисия за ефективност на правосъдието (СЕРЕЈ) върху гражданската, семейната, наказателната и административната медиация“, на който се позовава СЕРЕЈ при изготвянето на Пътна карта³⁶. Една от препоръките, съдържащи се в Пътната карта, са да се разработят Насоки за подготовката на правна рамка, които да бъдат приети като методологична и референтна основа за бъдещи законодателни реформи и да включват препоръки за подобряване на ефективността на съществуващите национални законодателства относно медиацията.

Последните законодателни промени относно медиацията в България са извършени в отговор на изискванията, които се поставят в рамките на целия ЕС, видно от изложените мотиви към ЗИДЗМ.

³⁶ <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-work/mediation>.

4. Съдебни центрове за медиация

Съдебните центрове по медиация са центровете, където ще се провежда медиация по висящи съдебни дела след 01.07.2024 г.³⁷ съгласно чл. 19 ЗМед. Подборът на медиаторите в съдебните центрове по медиация, редът за тяхното вписване и заличаване от списъците към окръжните съдилища, обучението, мандатът им и контролът върху тяхната дейност са предмет на подзаконова уредба-наредба, приета от ВСС³⁸. На този етап подзаконовата уредба не е публикувана и анализ и коментари по тези въпроси от дейността на съдебните центрове не могат да се направят.³⁹ Дейността на съдебните центрове вече ще бъде регламентирана. Досегашната практика всеки съдебен център да определя свои правила в зависимост от волята на медиаторите, включили се в работата му, ще бъде заменена от новите правни норми.

Новата Глава шеста на закона (ЗМед) въвежда разграничаване между медиаторите, които могат да провеждат медиация, чрез изискването медиатор към съдебен център да може да бъде само лице с юридическо образование⁴⁰. След влизане в сила на измененията на ЗМед – 01.07.2024 г., медиация в извънсъдебни и съдебни центрове ще може да се провежда от медиатори, отговарящи на различни изисквания относно образование. ЗМед не въвежда досега ограничаване по критерий вид и степен на образование в общите изисквания за медиаторите, определени в чл. 8 от ЗМед. Такова изискване се въвежда за първи път единствено за медиаторите в съдебните центрове.

Новите законови разпоредби изрично предвиждат възможността процедурата по медиация в съдебните центрове да се осъществява от един или повече медиатори⁴¹, включително и с посочване на възможност за определяне на медиаторите от съдебния център при липса на избор по общо съгласие на страните. Както вече е дискутирано в рамките на провеждани конференции, посветени на меди-

---

³⁷ Чл. 19 ЗМед.

³⁸ Чл. 25 ЗМед.

³⁹ Времето на изготвяне на настоящия доклад, 2023 г.

⁴⁰ Чл. 20 ЗМед.

⁴¹ Чл. 21 ЗМед.

ацията⁴², изборът на медиатор е много важна част от процедурата по медиация и липсата на правила за такъв избор в централите по медиация може да лиши страните от възможността да се включат така пълноценно в цялата процедура, както същността на медиацията го предполага. Предвиждането на регламентирани от закона възможности за избор на медиатори в съдебните центрове е стъпка напред в посока осъзнаване преимуществата на тази възможност и от страните.

Провеждане на процедурата по медиация в съдебните центрове

За случаите, когато страните по висящо съдебно дело са задължени от съда при условията, предвидени в закон, да участват в първа среща по медиация, първоначалната продължителност на такава първа среща е определена да бъде от един до три часа⁴³. Възможност за продължаване на започнала процедура и след първоначалните три часа също е предвидена на два пъти – след изтичане на трите часа по чл. 22, ал. 1 ЗМед и след изтичане на два месеца по чл. 140б, ал. 3 ГПК – това е срокът за провеждане на медиация, който съдът определя на страните в случаите на задължаване за провеждане на първа медиационна среща. Във всички останали случаи на медиация по избор на страните няма времеви ограничения в рамките на законоустановения 6-месечен срок за провеждане на медиацията за колко време да се провеждат първите срещи и всички останали, провеждани по време на висящ съдебен процес. Предвидени са условия за прекратяване на процедура по медиация по всички висящи съдебни дела, т.е. за всички случаи – при задължаване от съда и при избор на медиация от страните.⁴⁴ От тълкуването на законовия текст за прекратяване на процедурата по медиация може да се направи извод, че въпреки изричната правна уредба само за продължителността на медиация в случаите на задължаване от съда, максималната продължителност на медиация по висящи съдебни дела ще бъде два месеца и за съдебна медиация, проведена по инициатива на страните, в случай че не се постигне съгласие за продължаване на медиационните срещи след изтичане на този срок.

---

⁴² Пенова, А. (2022) Избор на медиатор – правна рамка, добри практики. Варна: Наука и икономика, с. 159 – 168.

⁴³ Чл. 22, ал. 1 ЗМед.

⁴⁴ Чл. 22, ал. 4 ЗМед.

5. Извънсъдебни центрове по медиация – организация изисквания за дейността на медиаторите

Действащият ЗМед и подзаконовата уредба (Наредбата по чл. 8, ал. 4 ЗМед) не въвеждат понятието „*извънсъдебен център по медиация*“, нито специални изисквания за медиаторите, които осъществяват медиация самостоятелно или в условията на сдружаване. Правилата за работа на медиаторите в рамките на създадените т.нар. *извънсъдебни центрове* се определят от всяко едно обединение на медиатори. От липсата на централизиран регистър на извънсъдебни центрове не може да се направят изводи за общата картина досега, т.е. какви са общите и различните правила, дали създадените центрове имат статут на юридически лица или на структура, създадена в рамките на регистрирани организации, изпълняващи дейност по медиация или друга дейност и т.н. Новите законови текстове – чл. 25 ЗМед предвиждат приемане на подзаконова уредба, включително и относно контрола върху дейността на медиаторите. Такава нормативна уредба за контрол, в смисъл на спазване на принципите на медиацията, правилата за провеждане на срещите и спазването на етичните правила за поведение на медиаторите, по отношение на извънсъдебните медиатори все още липсва. Изискванията за знанията, уменията и поведението на всички медиатори са въведени с Наредбата по чл. 8, ал. 4 от ЗМед и ако се предвижда механизъм за контрол върху дейността по посочените критерии на медиаторите, то този контрол следва да се отнася до всички, а не само до медиаторите, включени в съдебните центрове.

6. Етапи на процедурата по медиация

Законодателните промени уреждат по определен начин провеждането на медиации по висящи съдебни дела в съдебни центрове. Всички останали случаи на медиация ще бъдат осъществявани извън тези центрове – от индивидуални медиатори или от извънсъдебни центрове. Каквато и да е спецификата на дейността на медиаторите в отделните центрове и както и да си организират дейността индивидуалните медиатори, същността на процедурата по медиация е една и съща, подчинява се на едни и същи принципи и не може да бъде провеждана по различен начин. От това „подреждане“ на етапите в процедурата по медиация се предпоставя

възможността спорните въпроси да бъдат изяснени между страните по различен начин от предявяване и защитаване на искиви претенции, който различен начин да им помогне да видят различията си не само като пречки, а и като възможности да потърсят възможни решения.

Начало на процедурата по медиация

Провеждането на процедурата по медиация е регламентирано в Глава четвърта „Процедура по медиация“ на ЗМед, чл. 22 ЗМед и в чл. 21-34 от Наредбата по чл. 8, ал. 4 от ЗМед. Провеждането на процедурата по медиация в съдебните центрове е регламентирано в новия чл. 22 ЗМед.

За съдебните и извънсъдебните медиации има два отделно регламентираны режима по отношение на откриване на процедурата. За начало на процедурата по чл. 11 ЗМед се счита денят на постигане от страните на изрично съгласие за започването или денят на първата среща на всички участници с медиатора, ако изрично съгласие за започване липсва⁴⁵. Протичането на първата среща се регламентира и в Наредбата по чл. 8, ал. 4 от ЗМ:

„Чл. 23. Медиаторът информира страните за същността на медиацията и за нейните последици в началото на първата среща“.

Чл. 24. Медиаторът изисква от страните да изразят писмено или устно своето съгласие за участие, след като се убеди, че те са разбрали същността и последиците от медиацията.“

За начало на процедурата в съдебния център съгласно чл. 22, ал. 2 ЗМед: „се считат денят и часът за първа среща с медиатор, за които страните са уведомени от координатора на съдебния център. Срещата се отлага при наличие на особени непредвидени обстоятелства, за които страната уведомява координатора. Страната може да поиска отлагане на срещата само веднъж“.

Имайки предвид концепцията за доброволния характер на процедурата по медиация и за условията, при които задължаването за явяване на първа медиационна среща не противоречи на принципа доброволност, законовият текст на чл. 22, ал. 2 ЗМед не би трябвало да се тълкува и прилага като задължаване на страните да изразят съгласие за започване на процедура по медиация при първата среща в

---

⁴⁵ чл. 11, ал.2 ЗМед

процедура по медиация в случаите на медиация по висящи съдебни дела. Законите промени не въвеждат и задължение за постигане на споразумение в процедура по медиация, което е в съответствие с изискванията за спазване на принципа доброволност.

Етапите на процедурата по медиация не са регламентирани изрично нито в ЗМед, нито в подзаконовата уредба, с изключение на цитираните разпоредби за начало, или т.нар. „откриване“ на процедурата по медиация. Съгласно утвърдената и у нас международна практика за провеждане на процедура по медиация, тя се състои от 5 основни етапа: *откриване, изясняване на спора, обсъждане на спора, търсене на решение и постигане на споразумение*. Осъществяването на тези етапи се случва чрез провеждане на медиационни срещи. Независимо от различията относно продължителността на някои от медиационните срещи за съдебните и извънсъдебните медиации и от това, че инициране на медиацията вече може да става и чрез задължаване от съда за участие в първа медиационна среща, етапите на медиацията са еднакви за всички медиации и трябва да се провеждат в тяхната последователност.

Заклучение

Медиацията като специфичен извънсъдебен за способ за решаване на спорове може да помогне на страните да подобрят комуникацията си, да генерират възможно най-много възможности за решение на споровете си и да постигнат споразумение, основавайки го на обективни критерии. Всяка една от възможните благоприятни за страните последици от провеждането на медиационни срещи може да се постигне при спазване на правилата за провеждане на процедурата, на принципите на медиацията и при адекватно прилагане от медиаторите на техните медиаторски знания и умения без разлика на това къде се провежда процедурата по медиация. Въведените законодателни промени, свързани със задължаване на страните по висящи съдебни дела да участват в първа медиационна среща в случаите, предвидени със закон⁴⁶, могат да доведат до популяризиране на медиацията и улесняване на страните при провеждане на медиационни срещи (възнаграждение за медиаторите, избор на медиатор, осигурено място за провеждане на медиацията и др.).

---

⁴⁶ Чл. 140а ГПК.

Създадените с новите законови текстове различия между съдебните и извънсъдебните центрове могат да се преодолеят и така да се избегнат всякакви съмнения, че медиацията, която се провежда по висящи съдебни дела, се различава от медиацията извън съда. За формирането на нова правна култура, за ново разбиране на възможностите за решаване на спорове е необходимо да има единни стандарти и правила по отношение на медиацията, независимо къде се провежда.

Критичният анализ на разпоредбите на чл. 22, ал. 2 от ЗМ относно провеждане на първата медиационна среща в случаите на чл. 140а, ал.1 и 2 от ГПК, позволява да се направят следните изводи и предложения *de lege ferenda*:

Необходимо е законодателят да отстрани пропуската да се регламентира правото на страните за заявяването на изрично съгласие за откриването на процедурата при медиация в съдебните центрове. Противоречивото и дори неправилно тълкуване на волята на законодателя в тази насока може да породи създаване на порочна практика по провеждането на процедура по медиация в съдебните центрове, която дори да граничи с пренебрегване на доброволния принцип в медиацията. Както вече се обсъди, доброволността в медиацията се проявява от започване до приключване на процедурата. Разпоредбата на чл. 22, ал. 2, изр. първо от ЗМ следва да се замени със следната редакция: „За начало на процедурата по медиация се считат денят, в който страните са постигнали изрично съгласие за започването ѝ, а когато липсва изрично съгласие – денят и часът за първа среща с медиатор, на които са се явили на срещата след като са уведомени от координатора на съдебния център.“⁴⁷

На следващо място, нормативното регламентиране на дейността на съдебните центрове по медиация изисква такава регламентация и за извънсъдебните центрове, включително и по отношение контрола върху дейността на медиаторите относно законосъобразно провеждане на процедурите по медиация, за да се избегне създаване на неравнопоставеност относно изискванията и условията за работа на медиаторите и за провеждане на процедурите по медиация в различните центрове.

---

⁴⁷ Становище, изразено вече и в Пенова, А. (2023). Законодателните промени относно медиацията по висящи съдебни дела в ЗМед и в ГПК. // Адвокатски преглед, София: Висш адвокатски съвет, №4, април 2023 г.

Законовите промени извикват необходимостта да има ясна регламентация за медиацията, която ще се провежда в съдебните центрове и извън съда. Съществуващите досега центрове по медиацията ще могат да осъществяват дейността си при спазване на единен регламент. Това ще даде възможност и за събиране на статистически данни, както и на извеждане и обмен на добри практики, които могат да помогнат за по-широко прилагане и разбиране на преимуществата на медиацията.

Използвана литература:

1. Пенова, А. (2023). Законодателните промени относно медиацията по висящи съдебни дела в Закон за медиацията и в ГПК. // Адвокатски преглед, София: Висш адвокатски съвет, №4, с. 3 – 25.
(Penova, A. (2023). Zakonodatelните promeni относно mediacijata po visjashti sadebni dela v Zakon za mediacijata I v GPK. // Advokatski pregled, Sofia: Vissh advokatski savet, №4, s.3 – 25).
2. Пенова, А. (2022) Избор на медиатор – правна рамка, добри практики, Варна: Наука и икономика, с.159 – 168.
(Penova, A. (2023). Izbor na mediator-pravna ramka, dobri praktiki. Varna: Nauka I ikonomika, s. 159 – 168).
3. Закон за медиацията.
4. Наредба №2 от 15 март 2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора.
5. Граждански процесуален кодекс
6. Директива 2008/52/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 май 2008 година относно някои аспекти на медиацията по граждански и търговски въпроси (наричана Директивата за медиацията).
7. Howard, A. (2021) Kluwer Law International B.V. The Netherlands, p. 3.

8. Roadmap for mediation based on the CEPEJ-GT-MED report on „The Impact of CEPEJ Guidelines on Civil, Family, Penal and Administrative Mediation(06/2028),(p.26).

За контакти:

Албена Пенова

Медиатор, учител на медиатори

<https://bambg.bg/>

apenova@gmail.com